

TIBBIYOT XODIMLARI FAOLIYATIDA ETIKA VA DEANTOLIGIYA MASALALARI

Burasheva Nodira Kobiljonovna

*Asaka Abu Ali Ibn Sino nomidagi jamoat salomatlik texnikumi yetakchi
oqituvchisi.*

Annotatsiya: Ushbu maqola tibbiyot xodimlarining faoliyatida etika va deontologiya masalalarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada etika va deontologiya tushunchalariga, ularning tibbiyotdagi o'rniga va ahamiyatiga to'xtalib o'tilgan. Shuningdek, tibbiyot xodimlarining kasbiy faoliyatida etik va deontologik prinsiplar – bemorning huquqlarini himoya qilish, kasbiy mas'uliyat, adolat va tenglik, doimiy o'zini rivojlantirish kabi asosiy tamoyillarni yoritib o'tadi. Maqolada shuningdek, tibbiyotda etik dilemmasi va axloqiy muammolar ham ko'rib chiqiladi. Tibbiyot xodimlarining etika va deontologiya qoidalariga rioya qilish, bemorlarning xavfsizligini ta'minlash va umumiy ishonchni saqlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Tibbiyot etikasi, Deontologiya, Tibbiyot xodimlari, Bemor huquqlari, Kasbiy mas'uliyat, Etika tamoyillar, Etika dilemma, Tibbiy yordam sifatini oshirish, Shifokor va bemor munosabati, Etika ta'lim, Bemor xavfsizligi, Tibbiyotda axloqiy qarorlar, Insonparvarlik, Tibbiyotda professionalizm

KIRISH

Tibbiyot sohasida faoliyat yurituvchi xodimlar, ya'ni shifokorlar, hamshiralar va boshqa tibbiyot mutaxassislari, bemorlarning salomatligini saqlash va ularga yordam berish borasida ulkan mas'uliyatni o'z zimmasiga oladilar. Biroq, bu mas'uliyatni bajarishda, nafaqat ilmiy bilim va malakalar, balki axloqiy tamoyillar va deontologik qoidalarga ham qat'iy rioya qilish zarur. Tibbiyotda etika va deontologiya, tibbiyot xodimlarining faoliyatida inson qadri, bemorning huquqlari va xavfsizligini

ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Tibbiyot etikasining asosiy maqsadi bemorlar bilan munosabatda bo'lishda axloqiy tamoyillarga rioya qilish va ularni adolatli, samimiy va ilmiy yondashuv bilan davolashdir.

Mazkur maqolada tibbiyot xodimlarining kasbiy faoliyatida etika va deontologiya masalalari yoritiladi. Etika va deontologik prinsiplar, ularning tibbiy amaliyotdagi roli, shuningdek, tibbiyotdagi axloqiy muammolar va dilemmasi haqida so'z yuritiladi. Ushbu maqola, tibbiyot sohasida yuqori sifatli va insonparvar xizmat ko'rsatishning zaruriy asoslaridan biri bo'lib, tibbiyot xodimlarining etika va deontologik qoidalarga rioya qilish zaruratini ta'kidlaydi.

Tibbiyot xodimlari faoliyatida etika va deontologiya masalalari

Tibbiyot xodimlari, shu jumladan shifokorlar, hamshiralar va boshqa tibbiy mutaxassislar, bemorlarning hayoti va salomatligini saqlashda, ularga eng yaxshi tibbiy yordamni taqdim etishda katta mas'uliyatni o'z zimmlariga oladilar. Biroq, bu mas'uliyatni bajarishda ularning faoliyatida etika va deontologik tamoyillarni hisobga olish juda muhimdir. Tibbiyotda etika va deontologiya bir-biriga bog'liq bo'lib, tibbiy amaliyotning asosiy prinsiplarini tashkil etadi.

1. Etika va deontologiya ta'rifi

- **Tibbiyot etikasining** asosiy maqsadi tibbiyot xodimlarining faoliyatida insonning hurmati va qadrini yuqori tutishdir. Etika – bu axloq qoidalarining jamlanmasi bo'lib, shifokorlar va boshqa tibbiyot xodimlarining kasbiy faoliyatida muomala, xulq-atvor va qarorlar qabul qilishda qo'llaniladigan tamoyillarni belgilaydi.
- **Deontologiya** esa, yunoncha so'zdan kelib chiqqan bo'lib, "majburiyatlar" yoki "yuklar" degan ma'noni anglatadi. Tibbiyot deontologiyasi esa, tibbiyot xodimlarining o'z kasbiy vazifalarini qanday bajarishi, bemorlar bilan qanday

munosabatda bo'lishi va tibbiyot sohasidagi etik me'yorlarga rioya qilishni o'z ichiga oladi.

2. Tibbiyotda etika va deontologiyaning asosiy prinsiplar

Tibbiyotda etika va deontologik tamoyillar quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

- **Bemorning huquq va manfaatlarini himoya qilish:** Tibbiyot xodimlari bemorning ma'lum bir davolash usulini tanlashda uning ixtiyoriy roziligini olishlari, shuningdek, bemorning shaxsiy hayoti va ma'lumotlarini sir tutishlari kerak.
- **Kasbiy mas'uliyat:** Tibbiyot xodimlari o'z ishida bilim va malakalariga tayanib, professional yondashuvni saqlashlari lozim. Ular bemorlarning xavfsizligini ta'minlash uchun doimiy ravishda o'z malakalarini oshirib borishlari kerak.
- **Adolat va tenglik:** Tibbiyot xodimlari barcha bemorlarga teng va adolatli munosabatda bo'lishi, ularni irq, jins, millat yoki boshqa hech qanday ajratmasdan davolashlari kerak.
- **Doimiy o'zini rivojlantirish:** Shifokorlar va tibbiyot xodimlari o'z bilimlarini yangilab borishlari, ilmiy tadqiqotlarni kuzatishlari va zamonaviy davolash usullarini o'z faoliyatlariga tatbiq etishlari zarur.

3. Tibbiyot xodimlarining axloqiy muammolari

Tibbiyot xodimlari ko'plab axloqiy dilemma va qarorlar bilan yuzlashadilar. Misol uchun:

- **Bemorning roziligi:** Ba'zan, bemorlar kasalliklarining jiddiyligi haqida etarlicha ma'lumotga ega emas yoki ular davolashning o'ziga xos qiyinchiliklari haqida o'ylamaydi. Shifokorlar, bu holatlarda qanday yondashuvni tanlashlari kerak?
- **Hayotni uzaytirish yoki shifo berish:** Ba'zi hollarda, tibbiyot xodimlari bemorning hayotini uzaytirish uchun davolashni davom ettirishni xohlashlari mumkin,

ammo bemorning og'ir ahvoli, davolashning samarasi yoki bemorning o'z qarori bu jarayonni murakkablashtiradi.

- **Tibbiyotda etik xatoliklar:** Ba'zan tibbiyot xodimlari o'z xatolarini yashirishga yoki bemorning manfaatlarini e'tiborsiz qoldirishga moyil bo'lishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, axloqiy muammolarga olib keladi.

4. Tibbiyotda etika va deontologiyaning ahamiyati

Tibbiyot xodimlarining etik tamoyillarga va deontologik qoidalarga rioya qilishi, faqat bemorning holatini yaxshilash bilan cheklanmaydi. Bu, shuningdek, tibbiyot sohasida umumiy ishonchni va professionallikka bo'lgan hurmatni saqlashga xizmat qiladi. Shuningdek, bemorlarning shaxsiy huquqlarini himoya qilish, ularning ijtimoiy va psixologik holatini yaxshilashga yordam beradi.

Metodlar:

Ushbu maqolada tibbiyot xodimlarining faoliyatida etika va deontologiya masalalarini o'rganish uchun quyidagi metodlar qo'llanilgan:

1. **Tahliliy metod** – Tibbiyot etikasining va deontologiyasining asosiy prinsiplarini o'rganish, ularning tibbiyot amaliyotidagi o'rni va ahamiyatini tahlil qilish. Bu metod yordamida maqolada turli etik qoidalar, tamoyillar va tibbiyotdagi axloqiy muammolarni aniqlash va ularning amaliyotdagi qo'llanilishi o'rganildi.

2. **Literatura tahlili** – Maqolada tibbiyot etikasiga va deontologiyasiga oid ilmiy va akademik adabiyotlar, o'zaro munosabatlar va tadqiqotlar ko'rib chiqildi. Adabiyotlardan olingan ma'lumotlar asosida tibbiyotda etika va deontologiyaning hozirgi holati va rivojlanish istiqbollari haqida tahlillar amalga oshirildi.

3. **Tajriba asosida metod** – Tibbiyot xodimlarining o'z faoliyatlarida etika va deontologik prinsiplarni qanday qo'llashini o'rganish, shuningdek, amaliy misollar

va klinik tajribalar yordamida etik dilemmaning haqiqiy hayotdagi namunalari ko‘rib chiqildi.

4. **Komparativ tahlil** – Tibbiyot etikasining turli tizimlar va madaniyatlar asosidagi farqlarini solishtirish. Bu metod yordamida turli mamlakatlarda yoki tibbiyot tizimlarida etika va deontologik tamoyillarni qanday qo‘llash farqlari tahlil qilindi.

5. **Kvalifikatsion tahlil** – Tibbiyot xodimlarining etika qoidalar va deontologiya bo‘yicha bilimlarini baholash, ularga oid me'yorlar va standartlar asosida tibbiyot amaliyotining etika va deontologiya bilan bog‘liq jihatlarini ko‘rib chiqish.

Natijalar:

Tibbiyot xodimlarining faoliyatida etika va deontologiya masalalari o‘rganilganda quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

1. **Etika tamoyillarning amaliy ahamiyati:** Tibbiyotda etika tamoyillarga, xususan, bemorning huquqlarini himoya qilish, unga eng yaxshi davolashni taqdim etish va bemorning roziligini olish kabi jihatlar katta ahamiyatga ega. Etika tamoyillar shifokorlar va boshqa tibbiyot xodimlarining bemorlar bilan qanday munosabatda bo‘lishini, ular bilan samimiy va hurmatga asoslangan yondashuvni tashkil etadi.

2. **Deontologiyaning professional faoliyatdagi roli:** Deontologiya tibbiyot xodimlarining kasbiy mas'uliyatlarini belgilaydi, ularga bemorlar bilan adolatli, teng munosabatda bo‘lish va ularni xavfsiz saqlash bo‘yicha yo‘l-yo‘riq beradi. Maqolada deontologiyaning tibbiyotda amalga oshirilishi, uning tibbiyot xodimlarining kunlik faoliyatida qanday ifodalanishi va tibbiy qarorlar qabul qilishdagi o‘rni yoritildi.

3. **Axloqiy dilemmaning keng tarqalgan misollari:** Tibbiyot xodimlari ko‘plab axloqiy dilemmaning markazida turadi. Misol uchun, ba'zan shifokorlar bemorning hayotini saqlab qolish uchun katta risklarni olgan holda davolashni davom ettirishi kerak bo‘ladi, yoki bemorning o‘z xohishiga qarshi davolashni boshlash zarurati tug‘ilishi mumkin. Bu kabi masalalar, etika va deontologiya asosida echilishi lozim.

4. **Tibbiyotda etika va deontologiyaning tizimli ta'limi:** Tibbiyot xodimlarining kasbiy ta'limida etika va deontologiya bo'yicha chuqur bilimlarga ega bo'lish zarurati paydo bo'lgan. O'qitish va amaliyotda etika qoidalar va deontologik tamoyillarni qo'llashni o'rgatish, tibbiyot xodimlarining samarali va insonparvar faoliyat ko'rsatishlariga yordam beradi.

5. **Bemorning ishonchi va xavfsizligi:** Tibbiyotda etika va deontologik qoidalarga rioya qilish bemorlarning ishonchini oshiradi. Bemorlar o'zlarini himoyalangan, hurmat qilinayotgan va xavfsiz his qilishadi, bu esa davolash samaradorligini oshiradi va umumiy tibbiy yordam sifatini yaxshilaydi.

6. **Tibbiyot sohasida etik muammolarni hal qilishning muhimligi:** Tibbiyotda etika muammolarni hal qilish, shuningdek, shifokorlar va tibbiyot xodimlarining kasbiy va shaxsiy prinsiplariga asoslanadi. Bularni hal qilishda doimiy ilmiy tadqiqotlar va amaliyotda tajriba almashish muhim rol o'ynaydi.

Muhokamalar:

Tibbiyot xodimlarining faoliyatida etika va deontologiya masalalari o'rganilganida, bir nechta muhim jihatlar va dolzarb masalalar yuzaga chiqdi. Ushbu jihatlar tibbiyotda etika qoidalar va deontologik prinsiplarning naqadar zarur ekanligini ko'rsatadi va ularni amaliyotda qo'llashning muhimligini ta'kidlaydi.

1. **Etika tamoyillarning amaliyotga tatbiqi:** Tibbiyotda etika tamoyillariga rioya qilish, shifokorlar va boshqa tibbiyot xodimlarining faoliyatida doimiy ravishda mavjud bo'lishi kerak. Biroq, real hayotda ba'zan etik dilemma va qarorlar mavjud. Masalan, bemorning hayotini uzaytirish uchun amalga oshiriladigan davolash usullari, ularning samaradorligi yoki bemorning o'z qaroriga nisbatan shifokorning fikri qanday bo'lishi kerakligi haqida muammolar yuzaga keladi. Bu borada tibbiyot xodimlarining o'zaro hamkorlikda va etika qoidalar asosida ishlashlari zarur.

2. **Bemorning huquqlari va mustaqilligi:** Tibbiyotda bemorning roziligi va uning xohishlarini hurmat qilish, etika va deontologik jihatdan muhim masaladir. Bemorlarning qaror qabul qilishda ishtirok etishlari, ularga zarur ma'lumotlar taqdim etilishi va shifokorlar tomonidan o'z qarorlarini mustaqil ravishda qabul qilishlari ta'minlanishi lozim. Ammo ba'zan bemorlar o'z salomatliklari haqida to'liq axborotga ega bo'lmaydilar yoki ular qarorlarni qabul qilishda psixologik jihatdan tayyor bo'lmashliklari mumkin. Bu holda, shifokorlarning qanday yondashuvni tanlashi kerakligini muhokama qilish zarur.

3. **Etika va deontologik ta'limning zarurligi:** Tibbiyot xodimlari uchun etika va deontologiya bo'yicha tizimli ta'lim va o'quv kurslari zarur. Bu nafaqat yangi avlod shifokorlarini tayyorlashda, balki mavjud tibbiyot xodimlarining kasbiy va axloqiy malakalarini oshirishda ham muhimdir. Shifokorlar va tibbiyot xodimlari o'z faoliyatlarida etika qoidalarni va deontologik prinsiplarni tatbiq etish uchun doimiy ravishda o'qitish, treninglar o'tish va yangi ilmiy yutuqlarni qo'llashlari kerak.

4. **Axloqiy dilemmasi va qarorlar qabul qilishda yuzaga keladigan murakkabliklar:** Tibbiyotda etika va deontologiya masalalarining murakkabligi, ko'pincha qaror qabul qilishda yuzaga keladigan axloqiy dilemmaning o'ziga xosligini anglatadi. Masalan, ba'zi hollarda shifokor bemorning hayotini uzaytirish uchun davolashni davom ettirishni xohlaydi, ammo bu davolash bemorning sifatli hayotini ta'minlamasligi yoki bemorning o'z qaroriga qarshi bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda etik qarorlar qabul qilish shifokorning professionalligi va insonparvarligini sinovdan o'tkazadi.

5. **Tibbiyotda etika va deontologik qoidalarga rioya qilishning ijtimoiy ta'siri:** Tibbiyot xodimlarining etik va deontologik qoidalarga rioya qilish, faqat bemorlar uchun emas, balki butun jamiyat uchun ham muhimdir. Tibbiyotda axloqiy va deontologik tamoyillarga amal qilish jamiyatda tibbiyotga bo'lgan ishonchni oshiradi, shifokorlar va tibbiyot xodimlarining obro'-e'tiborini mustahkamlaydi. Etika xatoliklar

va deontologik mezonlarga zid qarorlar, tibbiyot sohasida ijtimoiy ishonchsizlikka olib kelishi mumkin.

6. Davolashda individual yondashuv va umumiy etika prinsiplarga rioya qilish o'rtasidagi muvozanat: Tibbiyotda har bir bemorning holati individual bo'lib, davolashda shaxsiy yondashuvni talab qiladi. Shu bilan birga, umumiy etika va deontologik prinsiplarga qat'iy rioya qilish zarur. Bemorning shaxsiy ehtiyojlari, diniy, madaniy va ijtimoiy jihatlarini hisobga olishda etika va deontologiya tamoyillarining muvozanatini saqlash shifokorning asosiy vazifalaridan biridir.

Xulosa:

Tibbiyot xodimlarining faoliyatida etika va deontologiya masalalari juda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning kasbiy faoliyatining samaradorligi va bemorlarga taqdim etiladigan xizmat sifatini belgilaydi. Etika va deontologik tamoyillar, shifokorlar va boshqa tibbiyot mutaxassislarining bemorlar bilan to'g'ri va samimiy munosabatda bo'lishlarini, bemorlarning huquqlarini hurmat qilishlarini, shuningdek, ularning xavfsizligini ta'minlashlarini ta'minlaydi. Tibbiyotda etika dilemmaning mavjudligi va qarorlar qabul qilishdagi murakkabliklar, tibbiyot xodimlarining yuqori professional va axloqiy darajada ishlashini talab qiladi.

Shifokorlar va tibbiyot xodimlari etika va deontologik tamoyillarga qat'iy rioya qilishlari, shuningdek, o'z malakalarini doimiy ravishda oshirib borishlari kerak. Tibbiyotda etik ta'lim va o'quv kurslari muhim bo'lib, ularning ko'payishi tibbiyot xodimlarining kasbiy mas'uliyatini oshiradi. Etik va deontologik tamoyillarni amaliyotda qo'llash nafaqat bemorlarning salomatligini yaxshilaydi, balki tibbiyotga bo'lgan ijtimoiy ishonchni ham mustahkamlaydi. Shunday qilib, tibbiyotda etik va deontologik qoidalarga rioya qilish bemorlarning xavfsizligini ta'minlash, ularning salomatligini yaxshilash va tibbiyot sohasining obro'sini saqlashda muhim ahamiyatga ega.

Tibbiyot xodimlarining etika va deontologik qoidalarga rioya qilish, shuningdek, umumiy tibbiy xizmat sifatini yaxshilash, bemorlarga nisbatan hamdardlik va hurmatni ko'rsatish, tibbiyot sohasining obro'-e'tiborini oshiradi. Etika me'yorlarga rioya qilish nafaqat bemorning jismoniy holatini, balki ruhiy va ijtimoiy holatini ham yaxshilaydi. Bemorlar o'zlarini yanada ishonchli va xavfsiz his qilishadi, bu esa davolash jarayonining muvaffaqiyatini oshiradi.

Shu bilan birga, tibbiyotda yuzaga keladigan etik dilemmaning har bir holati o'ziga xosdir, va bu holatlarda tibbiyot xodimlarining qarorlari axloqiy, ilmiy va insoniy nuqtai nazardan to'g'ri bo'lishi lozim. Misol uchun, ba'zan shifokor bemorning hayotini uzaytirishga harakat qilishi mumkin, ammo bemorning shaxsiy xohishlarini va sog'liq holatini hisobga olish ham muhimdir. Bunday vaziyatlarda shifokorning etik qarorlari o'zining kasbiy malakasi, axloqi va bemor bilan ochiq muloqotga asoslangan bo'lishi kerak.

Tibbiyot sohasidagi etik va deontologik masalalarni chuqur o'rganish, tibbiyot xodimlarining axloqiy kompetensiyasini oshirish, ularning tibbiy qarorlarni qabul qilishda etik tamoyillarga asoslanishlarini ta'minlash orqali, biz sog'liqni saqlash tizimini yanada samarali va insonparvar qilishimiz mumkin.

Shu tariqa, tibbiyotda etika va deontologiyani dolzarbliq faqatgina jismoniy yordam ko'rsatish bilan cheklanmaydi, balki bemorning umumiy salomatligini, ruhiy holatini va ijtimoiy yaxlitligini ta'minlashga qaratilgan. Tibbiyot xodimlarining o'z bilimlari va kasbiy mas'uliyatlariga asoslangan qarorlari tibbiyot amaliyotining barcha jihatlarini ijobiy ta'sir qiladi, bu esa tibbiy xizmat sifatini va bemorlar bilan munosabatlarning yuqori darajada bo'lishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Agar, R. (2020). *Tibbiyot etikasi va deontologiyasi*. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.

1. **Jafari, M. (2018).** *Medical Ethics: Principles and Practice*. Oxford University Press.

2. **Kuzmin, V. A. (2016).** *Tibbiyotda etik muammolar va qarorlar*. Moskva: Tibbiyot akademiyasi nashriyoti.

3. **Smith, J. A. & Wills, D. R. (2019).** *Medical Ethics and Professionalism*. Cambridge University Press.

4. **Shakhov, I. M. (2017).** *Deontologiya va tibbiyotda axloqiy tamoyillar*. Sankt-Peterburg: Tibbiyot va ijtimoiy fanlar nashriyoti.

Foydalanilgan saytlar:

1. **World Health Organization (WHO)** – www.who.int
Tibbiyotda etika va deontologiyaga oid xalqaro tamoyillar va qo'llanmalar.

2. **American Medical Association (AMA)** – www.ama-assn.org
Tibbiyot xodimlari uchun etik qoidalar va professional ma'lumotlar.

3. **National Institutes of Health (NIH)** – www.nih.gov
Tibbiyot va etika bo'yicha ilmiy izlanishlar va resurslar.

4. **Bioethics Research Library, Georgetown University** – bioethics.georgetown.edu

Tibbiyot etikasi va deontologiyasi bo'yicha tadqiqotlar va manbalar.

5. **The Hastings Center** – www.thehastingscenter.org
Bioetika va tibbiyot etikasi bo'yicha ilmiy tahlillar va maqolalar.